

TASVIRIY SAN'ATNING KELIB CHIQISH TARIXI, RIVOJLANISHI VA UNDAGI RANGLAR UYG'UNLIGI

Botirova Shohidaxon

*Andijon Davlat Pedagogika Instituti Tasviriy san'at va muhandistlik
grafikasi yonalishi dotsenti*

Hamroyeva Nurliza Otabek qizi

Andijon Davlat Pedagogika Tasviriy san'at va muhandistlik yo'nalishi 1-kurs talabasi

MAQOLA MALUMOTI

MAQOLA TARIXI:

Received: 21.03.2026

Revised: 22.03.2026

Accepted: 23.03.2026

KALIT SO'ZLAR:

Minyatura, haykaltaroshlik, amaliy san'at turi, qadimgi davr, jahon tasviriy san'ati, O'zbekiston tasviriy san'ati, O'zbekiston Davlat san'at muzeyi, ranglar, san'at, borliq.

ANNOTATSIYA:

Maqolamda tasviriy san'atning o'ziga ho'shakllanish jarayonlari. Kelib chiqish tarihi hamda ranglar uyg'unligining badiiy asarlar yaratishimizdagi ahamiyati. Tasviriy san'atning paydo bo'lish rivojlanish bosqichlari, Rassomlar tomonidan ranglardan to'g'ri foydalanish. Tasviriy san'at insonning estetik dunyoqarashini rivojlantirish odamlarning go'zallikni ko'ra bilishga, tabiatni sevishga va ijobiy fikrlashga o'rgatish, yoshlar uchun tasviriy san'at tasavvur did va ijodkorni rivojlantiradigan muhim soha ekanligi haqida. Tasviriy san'at ning paydo bo'lishi va eng qadimgi go'rlarga chizilgan rasmlar haqida mazmun va mohiyati ifoda etadi.

Kirish: Rang va estetika inson qalbiga bevosita ta'sir qiladigan kuchga ega. Har bir rang o'ziga xos kayfiyat, his-tuyg'u va ma'noni ifodalaydi. Shuning uchun rassomlar o'z asarlarida ranglardan mahorat bilan foydalanib, tomoshabinga turli tuyg'ularni yetkazishga harakat qiladilar.

San'at olamida ranglar oddiy bezak emas, balki asarning ruhidir. Masalan, yorqin va issiq ranglar quvonch, energiya va hayotni ifodalasa, sovuq ranglar tinchlik, sokinlik yoki biroz munгни aks ettirishi mumkin. Rassom o'z tasavvuri va hissiyotlarini ranglar orqali namoyon etadi. Natijada oddiy mato yoki qog'oz beti jonli san'at asariga aylanadi.

Tasviriy san'atda ranglar uyg'unligi juda muhim. Agar ranglar bir-biri bilan mos bo'lsa, rasm yanada chiroyli va jozibali ko'rinadi. Ranglarning uyg'unligi tomoshabinning e'tiborini tortadi va rasmning mazmunini yanada chuqurroq his qilishga yordam beradi. Shu sababli rassomlar rang tanlash jarayoniga katta e'tibor beradilar.

“Ranglari sehdida san'at” degan ibora shuni anglatadiki, san'at insonni ranglarning sehdli olamiga olib kiradi. Ranglar orqali tabiatning go'zalligi, inson hissiyotlari va hayotdagi turli

voqealar ifodalanadi. Har bir rasm o'ziga xos hikoya aytadi va tomoshabinni o'ylashga, his qilishga undaydi.

Shuningdek, ranglar san'atning yuragi hisoblanadi. Ular rassomning ichki dunyosini ochib beradi va san'at asarini jonlantiradi. Ranglarning sehrli uyg'unligi esa tasviriy san'atni yanada jozibador va ta'sirchan qiladi.

San'at inson qalbini boyitadigan eng go'zal sohalardan biridir. Ayniqsa, rassomchilik san'ati orqali inson o'z his-tuyg'ularini ranglar yordamida ifoda eta oladi. Rassomning mo'yqalami qog'oz yoki matoga tegishi bilan oddiy ranglar go'zal tasvirga aylanadi.

Mo'yqalam rassomning eng muhim qurolidir. U orqali tabiat manzaralari, inson qiyofasi yoki turli hayotiy voqealar tasvirlanadi. Har bir rangning o'z ma'nosi bor: ba'zi ranglar quvonchni, boshqalari esa sokinlikni ifodalaydi. Rassom ranglarni uyg'unlashtirib, tomoshabinning qalbiga yetib boradigan asar yaratadi. Ranglar jilosi san'at asariga hayot bag'ishlaydi. Yorqin va uyg'un ranglar rasmni yanada jozibador qiladi. Shu sababli rassomlar rang tanlashga alohida e'tibor beradilar.

Tasviriy san'at — bu insonning fikri, his-tuyg'usi va tasavvurini tasvir orqali ifodalovchi san'at turi hisoblanadi. Unda rassom yoki ijodkor turli vositalar yordamida (qalam, bo'yoq, mo'yqalam, loy, tosh va boshqalar) borliqni, tabiatni, odamlarni yoki o'z tasavvurini tasvirlaydi.

Tasviriy san'at insoniyat madaniyatining eng qadimiy turlaridan biridir. Qadim zamonlarda ham odamlar g'or devorlariga rasmlar chizib, o'z hayoti va ov jarayonlarini tasvirlaganlar. Bu esa tasviriy san'atning inson hayotida qadimdan muhim o'rin tutganini ko'rsatadi.

Inson his-tuyg'ulari ifodalanadi, tarixiy voqealar aks ettiriladi, estetik did va tasavvur rivojlanadi. Tasviriy san'at bir necha asosiy yo'nalishlarga bo'linadi: Grafika – qalam, ruchka, ko'mir yoki tush yordamida chizilgan tasvirlar.

Haykaltaroshlik – loy, tosh yoki metall yordamida yaratilgan hajmli asarlar. Amaliy bezak san'ati – kundalik buyumlarni bezash orqali yaratiladigan san'at turi.

Tasviriy san'at insonning estetik dunyoqarashini rivojlantiradi. U odamlarni go'zallikni ko'ra bilishga, tabiatni sevishtga va ijodiy fikrlashga o'rgatadi. Ayniqsa yoshlar uchun tasviriy san'at tasavvur, did va ijodkorlikni rivojlantiradigan muhim soha hisoblanadi.

Tasviriy san'at — bu inson ruhiyati, tasavvuri va go'zallikka bo'lgan intilishining ifodasidir. U orqali rassom o'z fikrlarini ranglar va shakllar orqali tomoshabinga yetkazadi. Shu sababli tasviriy san'at jamiyat madaniy hayotining muhim qismi hisoblanadi.

Tasviriy san'at insoniyat tarixining eng qadimgi davrlarida paydo bo'lgan. U dastlab ibtidoiy jamiyat davrida shakllanib, odamlarning kundalik hayoti, ov jarayonlari va tabiatga bo'lgan munosabatini tasvirlash orqali rivojlangan. Tasviriy san'atning ilk namunalari qadimgi g'or devorlarida chizilgan rasmlar hisoblanadi. Ibtidoiy odamlar tosh, ko'mir va

tabiiy bo'yoqlardan foydalanib g'or devorlariga hayvonlar,ov jarayonlari odamlar tasvirlarini chizganlar.

Mashhur o'zbek rassomlaridan biri 1904–1974 yillarda yashagan. Asosan tabiat manzaralari va rangtasvir asarlari bilan tanilgan. XX asrning 1930–1950-yillarida o'zbek tasviriy san'ati rivojiga katta hissa qo'shgan.O'zbek tasviriy san'ati maktabining rivojlanishiga katta hissa qo'shgan rassom.

1879–1949 yillarda yashagan. 1920–1930-yillarda O'zbekistonda ijod qilib, ko'plab shogirdlar tayyorlagan.Tasviriy san'at nafaqat rang-tasvir, haykaltaroshlik va grafika kabi turlarni o'z ichiga oluvchi qadimiy va murakkab soha, balki insoniyat tafakkuri va madaniyatining muhim ifodasidir . Bu sohaga o'z hissasini qo'shgan insonlar haqida so'z yuritganda, ularni ikki asosiy guruhga bo'lib o'rganish mumkin: jahon tasviriy san'ati rivojiga ulkan hissa qo'shgan umumbashariy daholar va o'zbek milliy tasviriy san'at maktabini shakllantirgan ijodkorlar

Haykaltarosh Faoliyat yillari va davri Asosiy yo'nalishi va hissasi Mashhur asarlari. Kamoliddin Behzod XV asr oxiri - XVI asr boshlari Sharq miniatyura san'atining buyuk ustasi. Hirot miniatyura maktabining asoschisi. "Sher va qush" miniatyurasi, Alisher Navoiy asarlariga ishlangan rasmlar.

Pavel Benkov 1879-1949 O'zbekistonda realistik rangtasvir maktabining asoschilaridan biri. Yorqin ranglar va O'zbekiston tabiati, insonlariga bag'ishlangan asarlari bilan tanilgan. "Dutorchi qiz", "Shohi Zinda", "Buxorodagi bozor" Oganess Tatevosyan 1889-1974 O'zbekistonda milliy tasviriy san'at maktabining asoschilaridan biri. Ijodida dekorativlik va realistik uslubni uyg'unlashtirgan. "Kolxozda hordiq", "Bozorda", "Rafiqa portreti"

Usta Mo'min (Aleksandr Nikolayev) 1897-1957 Avangard uslubida ijod qilgan rassom. Sharq miniatyurasi va zamonaviy san'atni birlashtirgan noyob uslub yaratgan. "Bog'da", "O'zbekistonlik ayol portreti" O'rol Tansiqboyev 1904-1974 O'zbekistonlik mashhur manzarachi (peyzaj) rassom. O'zbekiston tabiatining go'zalligini o'ziga xos mahorat bilan tasvirlagan. "Qora dengiz", "Chorvoq dengizining tug'ilishi", "Senej ko'li"

Leonardo da Vinchi 1452-1519 Uyg'onish davrining dahosi. Rassom, olim, ixtirochi. San'atda anatomiya va perspektiva qonuniyatlarini mukammal qo'llagan. "Mona Liza", "So'nggi kechki ovqat" Mikelanjelo 1475-1564 Uyg'onish davrining buyuk haykaltaroshi, rassomi va me'mori. Inson tanasining go'zalligini haykallarida va rangtasvirlarida aks ettirgan. "David" haykali, Sistin ibodatxonasi shiftidagi freskalar

Rafael' Santi 1483-1520 Uyg'onish davrining yana bir buyuk ustasi. O'z asarlarida uyg'unlik va kamtarlikni ifodalagan. "Afina maktabi", "Sikst Madonna". O'zbekiston Badiiy akademiyasi nashrlari . Akademiya tomonidan chop etiladigan kitoblar va kataloglar milliy san'atimiz vakillari haqida eng ishonchli va batafsil ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. O'zbekiston Davlat san'at muzeyi kolleksiyalari. Muzeyda saqlanayotgan asarlar va

ular haqidagi nashrlar, jumladan "O'zbekiston madaniy merosi jahon to'plamlarida" turkumidagi kitob-albomlar rassomlar hayoti va ijodi haqida boy ma'lumot beradi.

Turkumida 50 dan ortiq ijodkorning ro'yxati va ular haqidagi maqolalarga havolalar mavjud. Bu rasmlar insonlarning o'z fikrini va hayot tarzini tasvir orqali ifodalashga bo'lgan ehtiyojidan kelib chiqqan. Vaqt o'tishi bilan tasviriy san'at asta-sekin rivojlanib bordi: qadimgi Misr, Yunon va Rim davrida san'at yanada mukammallashdi; o'rta asrlarda diniy va tarixiy mavzular ko'p tasvirlandi; keyinchalik rassomlik, grafika va haykaltaroshlik kabi turli yo'nalishlar paydo bo'ldi. Tasviriy san'atga adiblar emas, balki rassomlar va san'at ustalari asos solgan. O'zbek tasviriy san'ati asosan XX asr boshlarida shakllana boshlagan. Bu davrda ko'plab rassomlar yangi uslub va yo'nalishlarni rivojlantirgan.

Xulosa: Tasviriy san'at insoniyat tafakkuri va madaniyati rivojining muhim ifodasi. U asrlar davomida rivojlanib, turli xalqlar va mintaqalarda o'ziga hos maktablar shakllantirgan. Uning qadimiy va murakkabligi shundaki, nafaqat rang-tasvir, balki haykaltaroshlik va grafika kabi turlarni o'z ichiga olgan. Jahon tasviriy san'atiga ulkan hissa qo'shgan umumbashariy daholar Lenardo da Vinche, Mikelanjelo va Rafael anatomiyasi perspektiva va uyg'unlik qonunlarini mukammal o'zlashtirib, jahon san'atining poydevorini yaratdilar. Ularning "Monaliza", "David haykli" va "Afina maktabi" kabi asarlari bugungi kungacha o'z ahamiyatini yo'qotmagan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kamoliddin Behzod XV asr ohiri -XVI asr boshlari sharq minyatura san'atining ustasi.
2. Pavel Benkov 1870-1949 O'zbekiston realistik rangtasvir maktabining asoschisi
3. Oganess Tatevosyan 1889-1974 O'zbekiston milliy tasviriy san'at maktabining asoschilaridan biri.
4. Usta Mo'min Avangard uslubida ijod qilgan rassom.
5. O'zbek tasviriy san'ati XX asrda .
6. O'zbekiston badiiy akademiyasi nashrlari.
7. O'zbekiston Davlat san'at muzeyi kolleksiyalari.
8. Bakhtiyorovich, Ismonov Khurshidbek, and Ruziyev Nuriddin Mukhammadaliyevich. "Pairing, Their Own Aspects and Corresponding Methods of Work with Pairing in the Autocad Software." *International Journal on Orange Technologies* 3.12 (2021): 211-216.
9. qizi Abduraimova, Muazzamoy Abduqodir. "PERSPEKTIVA." *INTERNATIONAL CONFERENCES*. Vol. 1. No. 11. 2022.
10. Xurshidbek, Ismonov, Rustamov Umurzoq, and Abduraimova Muazzamoy. "MARKAZIY VA PARALLEL PROYEKSIYA ORTOGONAL PROYEKSIYALAR VA

=====

MODELNI KO ‘RINISHLARI." Educational Research in Universal Sciences 1.4 (2022): 70-81.

11. Ismonov, Xurshidbek Baxtiyorovich, and Muazzamoy Abduqodir qizi Abduraimova. "ORTOGONAL PROYEKSIYALAR VA MODELNI KO ‘RINISHLARI." Educational Research in Universal Sciences 1.3 (2022): 288-296.

12. Qizi, Abduraimova Muazzamoy Abduqodir. "PROJECTION AND AXONOMETRY."

13. "UMUM TA’LIM MAKTABLARDA CHIZMACHILIK FANINI O‘QITISHNING HOZIR HOLATI." Oriental Art and Culture, Vol. 5, No. 6, 2024, pp. 65–69.